

CASUS IX.

CALLIDA FAMULA.

SUZANNA, ancilla jussa ab hero ut victualia quædam, v. g. saccharum, caféum, apud LAZARUM, mercatorem, assignato certo pretio emeret, novit, varias officinas adeundo, a BERNARDO res æque bonas minori pretio haberi posse. Prætermisso igitur LAZARO, victualia apud BERNARDUM emit; sed id quod de pretio supererat, non hero, sed sibi, velut lucrum singularis industriæ, attribuit. Hoc autem commercium per varios annos fecit. Mortuo interea domino, SUZANNA suam servitum Ursino addixit. Mox autem advertit novum herum esse impatientissimi animi virum, et in verba aspera, imo et in blasphemias facile erumpere, si ipsi imperanti sedulo non obtemperetur. Porro URSINUS exigit ut mensa melioribus ferculis instruat, sed simul ut victualia minori pretio emantur. Quid igitur faciet ancilla inter malleum et incudem constituta? Inveniet modum rem totam componendi, et pacem cum hero habendi. Ecce! emit meliores cibos, quos in foro publico, vel in officinis reperit, pretio quo res hujusmodi omnibus veneunt, et fingit se pretio minori emisse. Ut autem hoc facere possit, curat ut, inscio domino, pecuniam residuam semper secum habeat.

HINC :

QUER. 1° An SUZANNA industriæ fructum servare potuerit in priori famulatu?

2° An injuste erga LAZARUM, mercatorem, egerit?

3° An item erga URSINUM, posteriorem herum?

SOLUTIO :

571. — R. ad 1^m Quæ. SUZANNA injuste egit erga priorem dominum et, eo mortuo, hæredibus sub gravi restituere debet id omne quod fraudulenter seposuit, quia nullo jure ad hanc residuam pecuniam potitur. Non est enim fructus specialis industriæ, siquidem in hac praxi nullus labor extraordinarius, ingenium nullum extraordinarium reperitur. Quot ancillæ hujus artis capaces essent, si ipsis licita foret! Ancilla rem domini gerit, et in favorem domini, cui tempus et laborem tribuere debet. Ergo quidquid parcit, domino parcit. — Dices: Herus minime læditur, nihil enim amittit, siquidem illa residua pecunia mercatori designato fuisset tradita. R. Vana est objectio. Pecunia, quæ salva superest, domini est, et ad dominum clamat.

572. — R. ad 2^m Quæ. Negative. Etenim, licet LAZARUS, mercator, a SUZANNA prætermisus fuerit præter heri voluntatem, nullam passus est injuriam, quia nullum strictum jus contra eum violatum fuit. Excipe casum in quo promissio ex speciali contractu ei a hero facta fuisset. *Elbel*, n. 62.

R. ad 3^m Quæ. Neque est injustitiæ rea SUZANNA erga URSINUM posteriorem herum, quia aliter facere minime potuit. Quid enim ei faciendum fuisset? Malleum inter et incudem constituta, poteratne acerbos ictus devitare? Id tamen agere omittat quoties poterit, cum periculo hallucinationis res non careat, et imprimis, maxime ipsi a mendacio cavendum erit.

CASUS X.

OCCULTA COMPENSATIO 1°.

1° AUGUSTINUS a judice damnatur ad solvendum ANTONIO debitum quod contraxit quidem, sed quod certissime solvit. Obtemperat judicis sententiæ coactus; sed mox, data occasione, occulta compensatione erga ANTONIUM utitur.

2° ALBERTUS, famulus, a MEDARDO invitatus ut famulatum sibi præstaret, assensit, nulla pactione speciatim inita de mercede, hanc relinquens ipsius MEDARDI judicio determinandam. Anno autem elapso, MEDARDUS stipendium minus infimo, quod aliis hujusmodi famulis rependi solet, ei solvit, Quare ALBERTO visum est compensationis occultæ remedio sibi, tuta conscientia, utendum esse, nempe usque ad pretium infimum, quo cæteri famuli conducuntur.

3° MARCUS, alius famulus, officia sua obeundo, ex inadvertentia vas quoddam crystallinum fregit. Herus, iratus, stipendii partem ei subtrahit. MARCUS autem occulta compensatione se indemnem fecit.

HINC :

QUER. 1° An AUGUSTINUS potuerit compensatione uti?

2° An ALBERTUS potuerit se compensare usque ad quantitatem infimam aliis famulis tribui solitam?

3° An MARCUS potuerit partem stipendii sibi denegatam occulta compensatione recuperare?

SOLUTIO :

573. — R. ad 1^m Quæ. De jure naturali AUGUSTINUS occulta compensatione uti potuit, si alio modo quod suum est repetere non potuerit. Nullam injuriam ANTONIO intulit; siquidem id solum, quod suum erat, repetiit. Etenim, si AUGUSTINUS injuste egisset erga ANTONIUM, hic ad duplicem solutionem jus haberet. Quis autem hoc affirmabit unquam? Nec obstat quod judicis sententia intervenerit. Judex enim non gaudet facultate tribuendi alicui id quod suum non est. Sententia judicis in errore facti fundatur, et proinde materialiter injusta evadit; jus autem ex injustitia, quantumvis materiali, oriri nequit. *Moulet*, tom. 1, p. 491. V. Cas. 9, de *Legibus*, ad 3^m, n. 22 et 26. — V. *Comp.* n. 624.

574. — R. ad 2^m Quæ. Per se exacte loquendo ALBERTUS, famulus, non videtur damnandus; quia, secluso pacto, jus saltem habet ex implicito contractu ad infimum stipendium quod aliis ejusdem conditionis dari solet. Proinde famulus non repetit nisi id quod sibi ex justitia debetur. Sed ante factum non facile hoc permittendum est, propter ingens periculum hallucinationis. Nec facile famulus suo proprio judicio rem dirimere potest, sed generatim virum doctum et prudentem interrogare debet. Consulat etiam conscientiam intimam, ut resciat utrum rite labore suo functus fuerit. Est enim damnata ab *Innoc. XI* generalis propositio, quæ famulis compensationem permittit quoties operam suam salario recepto majorem judicant.

575. — *R. ad 3^m Quæ.* Quid vero de MARCO? MARCUS, famulus, demandus non videtur ex eo quod ad occultam compensationem recurrerit, ad se indemnem faciendum, si omnino involuntarie, seu absque ulla culpa theologica, vas illud pretiosum fregit. Ratio est, quia nemo tenetur ad reparandum damnum absque culpa illatum, nisi in foro externo post sententiam judicis, ut infra dicetur de injusto damnificatore. Ergo herus non potuit exigere damni reparationem. Ergo famulus potuit repetere id quod solvere non tenebatur. Etenim MARCUS non potuit obligari, nisi ex conscientia, vel ex judicis sententia. Porro nulla existit obligatio ex sententia judicis in hypothesi, cum nulla sententia intervenerit; neque ex conscientia, siquidem non datur obligatio restituendi in conscientia, nisi in hoc foro culpa commissa fuerit. *Moulet, t. 1, p. 523 et 524. Casus, de septimo Præcepto, ad calcem vol.*

CASUS XI.

OCCULTA COMPENSATIO 2°.

Idem simul debitor et creditor.

FERDINANDUS aureos centum ex mutuo AURELIO debebat. Antequam restitutionis tempus instaret, ille, creditorem amicitiae causa invisens, affirmavit se die sequenti missurum esse famulum, qui pecuniam afferret ad debitum extinguendum. Credulus nimium AURELIUS statim FERDINANDO solutionis syngrapham exhibuit. Hac accepta, debitor gavisus est faustissimam occasionem sibi obvenisse aureos alios centum compensandi, quos AURELI pater patri suo certissime debebat, quin unquam ad solvendum induci potuerit. Postulante igitur AURELIO subinde mutui prædicti restitutionem, omnino renuit FERDINANDUS innuens se centum illos aureos servare ob debitum æquivalens, quod ejus pater patri suo solvere distulit. Quapropter creditor egit coram iudice, ut debiti solutionem obtineret. Verum, cum debitor affirmasset se mutuum reddidisse, et id per acceptam syngrapham probasset, infelix mutuator nihil obtinuit, et ad iudicii expensas solvendas damnatus est.

HINC :

QUÆR. 1° *An FERDINANDUS licite possit mutuum retinere, itemque in iudicio uti syngrapha accepta?*

2° *An jurare possit se mutuum solvisse?*

3° *An teneatur expensas judiciales erga AURELIUM compensare?*

SOLUTIO :

576. — *R. ad 1^m Quæ.* *Affirm.* Potuit FERDINANDUS mutuum ab AURELIO acceptum retinere, et syngrapha per industriam surrepta uti, ad probandum se nihil AURELIO debere. Ratio est, quia debita sunt ex utraque parte paria, et proinde extinguuntur. Neque illicite agit FERDINANDUS præfatam syngrapham in iudicium proferendo, quia per ipsam nihil aliud declarabitur nisi debitum, quod FERDINANDUS erga AURELIUM contraxerat ex mutuo, solutum fuisse, quod veritati omnino consonum est.

577. — *R. ad 2^m Quæ.* *Affirmative* iterum, ex doctrina S. Ligorii. Jurare potest FERDINANDUS se debitum solvisse, ubi non suppetit alia ratio damni sibi illati reparandi, secluso injusto alterius damno. Jurat enim de gravi causa juxta veritatem, siquidem juramento asserit se nihil debere, quod omnino verum est. Etenim assertio FERDINANDI de peracta solutione est veritati conformis, cum debita reciproca exstinguantur: ergo nihil obstat quominus illa assertio, gravi urgente causa, fide juramenti confirmari possit.

578. — *R. ad 3^m Quæ.* *Negative.* Etenim expensæ judiciales solvendæ sunt ab eo qui injuste litem movit in alterum, non vero ab eo cui causa juste tribuitur. Ergo a solo AURELIO solvendæ sunt. Nec obstat quod debitum patris a filio fuerit prius ignoratum, et quod in foro externo probari non possit. Sufficit enim ut sit debitum certum: nam culpa tribuenda est patri AURELI ob debitæ solutionis moram; onus vero patris ipsum filium premit. Ergo filius expensas judiciales solvere debet, quia habentur instar damnorum ex dilatione solutionis patris, morosi debitoris, provenientium. Insuper sibi imputare debet AURELIUS istud infortunium. Quare enim agit juridice, cum nulla habeat argumenta causam suam probandi? Nonne infelicem hunc sententiæ judicialis exitum facile poterat prævidere?

CASUS XII.

OCCULTA COMPENSATIO 3°.

ALEXIUS, paupertate pressus, nullibi reperit conductorem operæ suæ. Igitur eam locat diviti villico, hoc pacto ut, præter victum, 40 francos tantum per annum lucraturus sit. Postea vero considerans se robustum esse, et gravibus laboribus a mane ad noctem adstringi, et mercedem hujusmodi operariis dari solitam, esse ad minimum 80 francos, occulte pro valore 40 francorum se compensavit, existimans se non agere injuste, quia famulus jus habet saltem ad minimam mercedem quæ tribui solet, et ipse, nisi paupertate coactus fuisset, pro tam exigua mercede sane operam suam non locasset.

HINC :

QUÆR. *An ALEXIUS licite processerit?*

SOLUTIO :

579. — *R.* Generatim non est permittenda compensatio occulta famulis qui judicant mercedem suam minus esse debito, quia facile ita judicarent famuli, licet verum non esset, et sic innumeras injustitias committerent. Constat etiam ex *propositione 37^a ab Innoc. XI damnata*, quæ sic jacet: *Famuli et famulæ possunt occulte heris suis surripere, ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario quod recipiunt.* Excipiunt tamen Theologi non pauci casum in quo famulus, necessitate compulsus, in mercedem multo infra infimum pretium consenserit, modo tamen dominus alios famulos eodem vili pretio non invenisset, vel hunc rogantem ex misericordia non suscepit. *Ita S. Lig. n. 522.* An igitur facienda sit exceptio pro misero ALEXIO, ex solis circumstantiis judicandum erit.